

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВІЛЬНОГО ВИБОРУ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ У ПРИКОРДОННІЙ СМУЗІ

NOVELLAS TO THE LEGISLATION REGARDING LEGAL GROUNDS RESTRICTIONS ON FREEDOM OF MOVEMENT AND FREE CHOICE OF RESIDENCE IN UKRAINE IN THE BORDER STRIPE

Кушнір І.П., д.ю.н., доцент,

заступник начальника кафедри адміністративної діяльності

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Степанова Ю.П., к.ю.н., старший дослідник,

заступник начальника науково-дослідного відділу

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Стаття присвячена аналізу внесених змін до законодавства 24 лютого 2023 року, що регулює питання захисту державного кордону України. Головна у статті увага прикута до правових підстав обмеження свободи пересування та вільного вибору місця проживання у прикордонній смузі, загальні засади яких сформульовані у статтях 12 і 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні».

За мету цієї статті автори визначили – дослідження теоретичних і практичних проблем правозастосування законодавчих змін щодо обмеження свободи пересування та вільного вибору місця проживання в Україні у прикордонній смузі.

Наголошується на тому, що запровадження додаткових обмежень щодо свободи пересування та вільного вибору місця проживання у прикордонній смузі не спрямоване на порушення конституційних прав особи. Особливий режим запроваджується з метою недопущення несанкціонованого переміщення певних осіб, забезпечення на державному кордоні України належного порядку в умовах сьогодення. Як правило, такі дії пов'язані із питаннями забезпечення національної безпеки України та її територіальної цілісності, належного функціонування державного кордону України і здійснюються шляхом встановлення певних правил (обмежень) та здійснення заходів щодо недопущення їх порушення (протидії правопорушенням).

Проаналізовано порядок та умови надання дозволу Державною прикордонною службою України (далі – ДПСУ) громадянам України, іноземцям та особам без громадянства на в'їзд та перебування у прикордонній смузі.

Акцентовано увагу на відсутності у законодавстві поняття «спеціальний прикордонний режим», який згадується у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України» від 24 лютого 2023 року, яким встановлюється заборона вільного в'їзду, перебування, проживання, пересування осіб, які не пов'язані з обороною чи охороною державного кордону України.

Підсумовано, що діяльність ДПСУ провадиться на основі дотримання прав і свобод людини і громадянина. Неправомірне обмеження прав і свобод людини неприпустиме і тягне за собою відповідальність згідно із законом.

Ключові слова: правові обмеження, свобода пересування, вільний вибір місця проживання, прикордонна смуга, протидія правопорушенням, Державна прикордонна служба України, прикордонний режим.

The article is devoted to the analysis of the amendments made to the legislation of February 24, 2023, which regulates the protection of the state border of Ukraine. The main focus of the article is on the legal grounds for restricting freedom of movement and free choice of place of residence in border stripe, the general principles of which are formulated in Articles 12 and 13 of the Law of Ukraine «On Freedom of Movement and Free Choice of Residence in Ukraine».

For the purpose of this article, the authors identified – research of theoretical and practical problems of law enforcement of legislative changes regarding the restriction of freedom of movement and free choice of place of residence in Ukraine in border stripe.

It is emphasized that the introduction of additional restrictions on freedom of movement and free choice of residence in the border stripe is not aimed at violating the constitutional rights of a person. The special regime is introduced with the aim of preventing the unauthorized movement of certain persons, ensuring proper order at the state border of Ukraine in today's conditions. As a rule, such actions are related to the issues of ensuring the national security of Ukraine and its territorial integrity, the proper functioning of the state border of Ukraine and are carried out by establishing certain rules (restrictions) and implementing measures to prevent their violation (countering offenses).

The procedure and conditions for granting permission by the State Border Guard Service of Ukraine (hereinafter referred to as the SBGSU) to citizens of Ukraine, foreigners and stateless persons for entry and stay in border stripe.

Attention is focused on the absence of the concept of «special border regime» in the legislation, which is mentioned in the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Protection of the State Border of Ukraine» dated February 24, 2023, which prohibits free entry, stay, residence, movement of persons not related to the defense or protection of the state border of Ukraine.

It was concluded that the activity of the SBGSU is carried out on the basis of observing the rights and freedoms of a person and a citizen. Unlawful restriction of human rights and freedoms is unacceptable and entails responsibility according to the law.

Key words: legal restrictions, freedom of movement, free choice of place of residence, border stripe, crime prevention, State Border Guard Service of Ukraine, border regime.

Постановка проблеми. Конституція України гарантує кожному громадянину України, а також іноземцю та особі без громадянства, які перебувають на території України, свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України. Виключення з такого права можуть становити підстави, чітко визначені в законі [1, ст. 33]. Деталізація загальних засад та правового регулювання відносин, пов'язаних зі свободою пересування, визначені в Законі України

«Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». У цьому Законі реалізацію права на свободу пересування та вибору місця проживання охарактеризовано як: «вільний вибір» та «безперешкодне за своїм бажанням». Право на свободу пересування передбачає «переміщатися по території України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом», а обирати місце проживання можливо у будь-якій «адміністра-

тивно-територіальній одиниці, де хоче проживати чи перебувати особа» [2, ст. 3].

Єдиною підставою для обмеження цих прав можуть бути обставини й умови, визначені в законі. Уведення спеціального адміністративно-правового режиму – воєнного стану після повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України – зумовило встановлення суттєвих обмежень у свободі пересування та вільному виборі місця проживання. Так, військово командування разом з військовими адміністраціями самостійно або із залученням органів виконавчої влади можуть установлювати в порядку, визначеному постановою КМУ від 29 грудня 2021 року № 1455 [3], особливий режим в'їзду-виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів (п. 6 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»). Додатково регулюються питання, пов'язані із переміщенням (евакуацією) дітей та осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та деяких інших категорій осіб [4]. Причому формулювання «в обов'язковому порядку здійснюється тимчасове переміщення» [4, ч. 2 п. 4] фактично визначає примусовий характер такого переміщення.

У статтях 12 та 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» передбачені випадки, особи та території, стосовно яких може бути встановлено обмеження свободи пересування та вільного вибору місця проживання. Серед ділянок місцевостей (територій України), де передбачено запровадження таких обмежень, є прикордонна смуга.

Слід урахувати, що введення таких обмежень не спрямоване на порушення конституційних прав особи. Так, особливий режим в'їзду-виїзду запроваджується з метою недопущення несанкціонованого переміщення певних осіб [3], а прикордонний режим у прикордонній смузі – з метою забезпечення на державному кордоні України належного порядку [5, ст. 22]. Як правило, такі дії пов'язані з питаннями забезпечення національної безпеки України та її територіальної цілісності, належного функціонування державного кордону України, і здійснюються шляхом: 1) встановлення певних правил (обмежень); 2) здійснення заходів щодо недопущення їх порушення (протидії правопорушенням).

Отже, органи та підрозділи ДПСУ, поряд із діяльністю щодо протидії основним кримінальним правопорушенням – проти основ національної безпеки, у сфері недоторканості державних кордонів, проти встановленого порядку переміщення через державний (митний) кордон України певних товарів/предметів та ін., повинні спрямовувати свою діяльність і на недопущення супутніх кримінальних правопорушень, серед яких кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, волі, честі та гідності особи, інших прав і свобод людини і громадянина [6, с. 254]. Ефективність такої діяльності підвищується завдяки спільній діяльності взаємодіючих суб'єктів щодо підтримання законності і правопорядку в прикордонних смугах [7, с. 129–130].

О. В. Кохановська зазначає, що право на свободу пересування, право на вільний вибір місця проживання тісно пов'язані між собою. Обмеження права на свободу пересування фізичної особи, як і всіх інших прав людини, установлених законодавством, можливе лише у випадках, передбачених ними із дотриманням вимог законності, пропорційності цілям, визначення кола осіб, на які воно поширюється, і на територію, на яку поширюється, має здійснюватися компетентним органом і у межах його повноважень [8, с. 162].

Забезпечення недопущення порушень у прикордонній сфері та правил прикордонного режиму (у т. ч. спеціального прикордонного режиму) в умовах сьогодення є стратегічно важливим питанням, тому 24 лютого 2023 року

було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України», у якому викладено у новій редакції статтю 24 Закону України «Про державний кордон України» та внесено зміни до деяких інших законів України стосовно законних обмежень і правил в'їзду, перебування, проживання та провадження робіт у прикордонній смузі [9]. Актуальність теми статті зумовлена новелами законодавства, пов'язаними зі змінами (деталізацією) законних підстав щодо обмеження права на в'їзд, перебування та проживання у прикордонній смузі.

Аналіз дослідження проблеми. Правове регулювання права людини на свободу пересування та вільного вибору місця проживання, а також їх правомірне обмеження стало об'єктом багатьох наукових досліджень, зокрема у працях: А. Аносенкова, І. Голубки, І. Коржа, Ю. Миколаєнко, І. Михайлишина, О. Кохановської, Ю. Фігеля, К. Яблунівської та інших. Варто зазначити, що правове регулювання обмеження цих прав у межах прикордонної смуги комплексно не було досліджено, а зміни, внесені до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону 24 лютого 2023 року, підкреслюють новизну та нагальну потребу в доктринальному обґрунтуванні новел законодавства.

Метою цієї статті є дослідження теоретичних та практичних проблем правозастосування законодавчих змін щодо обмеження свободи пересування та вільного вибору місця проживання в Україні у прикордонній смузі.

Виклад основного матеріалу. Для ефективного виконання ДПСУ завдання щодо забезпечення недоторканості державного кордону України вздовж державного кордону України устанавлюється прикордонна смуга. У прикордонній смузі діє спеціальний адміністративно-правовий режим – прикордонний режим.

Прикордонна смуга встановлюється безпосередньо вздовж державного кордону України на його сухопутних ділянках або вздовж берегів прикордонних річок, озер та інших водойм з урахуванням особливостей місцевості й умов, що визначаються Кабінетом Міністрів України [5, ст. 22]. Постанова КМУ від 27 липня 1998 року № 1147 «Про прикордонний режим» деталізує, що прикордонна смуга встановлюється завширшки 5 кілометрів від лінії державного кордону, але не може бути меншою від ширини смуги місцевості, що розташована в межах від лінії державного кордону до лінії прикордонних інженерних споруд [10, пп. 3 п. 2]. До прикордонної смуги не включаються населені пункти і місця масового відпочинку населення [5, ст. 22], які можуть відноситись до контрольованих прикордонних районів відповідно до постанови КМУ «Про контрольовані прикордонні райони» від 3 серпня 1998 р. № 1199. У зв'язку із тим, що у статтях 12, 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» не передбачено застосування обмежень щодо свободи пересування та вільного вибору місця проживання у контрольованому прикордонному районі, залишаємо це поза межами цього дослідження. Хоча відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про державний кордон України» у контрольованому прикордонному районі устанавлюється прикордонний режим, що тягне за собою певні обмеження у правилах в'їзду, перебування та проживання у цих ділянках місцевості. Тому необхідно внести відповідні зміни до статей 12 та 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» та включити до переліку місцевостей, де застосовують обмеження вільного пересування та вибору місця проживання – контрольовані прикордонні райони.

Правила прикордонного режиму, що діють у прикордонній смузі, передбачають дотримання правил в'їзду, перебування, проживання, пересування громадян України та інших осіб [5, ст. 23]. Відповідно до Постанови КМУ від 27 липня 1998 року № 1147 «Про прикордон-

ний режим», для підтвердження законності перебування у прикордонній смузі громадянам України достатньо було мати при собі документ, що посвідчує особу, а іноземцям та особам без громадянства – документи, що посвідчують особу та підтверджують законність перебування на території України [10, п. 7, 8]. Водночас у ст. 24 Закону України «Про державний кордон України» у редакції від 16 квітня 2009 року встановлено ще й необхідність отримання дозволу ДПСУ на в'їзд, перебування, проживання, провадження робіт і пропуск у прикордонну смугу. Хоча цією статтею не визначено «пересування», однак вважаємо, що терміни «в'їзд» та «перебування» поглинають його.

І. І. Голубка звертає увагу на те, що обмеження конституційних прав і свобод людини не може бути абсолютним і має свої хронологічні, процедурні та зрештою предметні межі, зокрема, обмеження прав людини завжди має тимчасовий характер [11, с. 484], при цьому науковець зазначає, що обмеження права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в прикордонній смузі, по суті, є постійним (безстроковим) [12, с. 131]. Так дійсно, дія прикордонного режиму у прикордонній смузі дозволяє постійно і систематично забезпечувати недоторканність державного кордону та виконувати основні функції ДПСУ, отже установлені обмеження обґрунтовані публічним інтересом у сфері прикордонної безпеки, під якою необхідно розуміти сформований у нормативно-правових актах і забезпечений діяльністю ДПСУ стан безпеки державного кордону у всіх її складових, забезпечення реалізації прав і законних інтересів суб'єктів у прикордонній сфері [13, с. 123].

Також науковець вважає істотним недоліком Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» те, що він тільки містить перелік територій, на яких застосовується обмеження пересування, та категорії фізичних осіб, на яких такі обмеження поширюються, проте безпосередньо сам порядок установлення таких обмежень визначається іншими нормативно-правовими актами. При цьому в деяких випадках такі обмеження регламентуються підзаконними нормативно-правовими актами, що суперечить як Конституції України, так і положенням самого Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [12, с. 130–131]. Так, наприклад, абзац 2 ст. 12 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [2] визначає, що свободу пересування відповідно до Закону може бути обмежено у прикордонній смузі. Згідно із Законом України «Про державний кордон України» [5], передбачено встановлення прикордонної смуги, у якій діє прикордонний режим, а система режимних заходів у прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі, які регламентують відповідно до законодавства правила в'їзду, тимчасового перебування, проживання, пересування громадян України та інших осіб, установлюється положенням про прикордонний режим, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147 [10], а не Законом.

Підтримуємо позицію Ю. І. Миколаєнко, який ставить під сумнів таке обґрунтування, оскільки як Конституція, так і Закон визначають підстави й умови обмеження таких прав, а Уряд установлює поняття, правила у прикордонній смузі та прикордонний режим [14, с. 141–142].

Зауважимо, що відповідно до проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147 (далі – Проект постанови КМУ) ця прогалина врахована – пропонується встановити для усіх категорій (громадян, іноземців, осіб без громадянства) вимогу щодо наявності документів, що посвідчують їх особу та дозволу відповідного органу ДПСУ [15].

У необхідних випадках передбачено запровадження ДПСУ додаткових тимчасових режимних обмежень на

в'їзд і провадження робіт у прикордонній смузі [5, ст. 24]. Деталізація порядку, підстав і термінів надання дозволів тривалий час була відсутня у законодавстві. 24 лютого 2023 року із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України» було усунуто таку прогалину шляхом викладення у новій редакції згаданої вище статті, де уточнено, що порядок надання такого дозволу має бути визначений Кабінетом Міністрів України. Оскільки такі нововведення мають суттєвий вплив як на окремих осіб, які мають потребу в перебуванні у прикордонній смузі та повинні отримувати дозволи встановленого зразка, так і на діяльність органів ДПСУ, які повинні налагодити роботу щодо видачі таких дозволів, набуття чинності новою редакцією статті 24 Закону України «Про державний кордон України» було відтерміновано на шість місяців – до 23 вересня 2023 року. Таке відтермінування виправдане і необхідністю правового регулювання дозвільної діяльності ДПСУ. У зв'язку із цим, підготовлено Проект постанови КМУ, яку необхідно публічно обговорити та затвердити остаточну редакцію.

Новою редакцією ст. 24 Закону України «Про державний кордон України» установлено, що дозвіл надається на безоплатній основі протягом 10 робочих днів з дня надходження звернення. У зверненні обов'язково необхідно вказати такі дані: прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), дата народження, громадянство (підданство) особи, яка перебуватиме у межах прикордонної смуги, реквізити документа, що посвідчує її особу, місце проживання (місце перебування), засоби зв'язку; вид дозволу (на в'їзд, перебування, проживання, провадження робіт чи пропуск) та строк дії дозволу (для дозволів на в'їзд і провадження робіт); мета та правові підстави для отримання дозволу [5, ч. 2 ст. 24]. Для жителів місцевостей, розташованих у межах прикордонної смуги, дозвіл на проживання надається безстроково [5, ч. 3 ст. 24].

Законодавчими новелами конкретизується суб'єкт надання дозволу – якщо у старій редакції ст. 24 Закону України «Про державний кордон України» таким суб'єктом є ДПСУ, то у новій редакції – «відповідний орган ДПСУ», а у Проекті постанови КМУ конкретизовано – відповідний орган ДПСУ, у зоні відповідальності якого провадиться така діяльність [15, п. 7]. Це набуває суттєвого правового значення у разі визначення територіальної дії цього дозволу – відповідно до п. 40 Проекту постанови КМУ дозвіл діє лише на території зони відповідальності органу ДПСУ, яким його видано.

Визнаємо такі обмеження щодо територіальної дії виправданими, оскільки рівень загроз прикордонній і военній безпеці на різних ділянках державного кордону відмінний. Так, якщо говорити про державний кордон з Молдовою – на його придністровському сегменті спостерігається високий рівень напруженості та ризик проникнення на територію України екстремістськи налаштованих осіб [16]. На інших ділянках українсько-молдовського державного кордону посилюється протиправна діяльність щодо переправлення через державний кордон громадян України, які ухиляються від військової служби.

Також у статті 24 згаданого вище Закону передбачено умови, коли особі може бути відмовлено в наданні дозволу, у пропуску у прикордонну смугу, а також визнано наданий раніше дозвіл недійсним:

- 1) якщо при зверненні про надання дозволу подано завідомо неправдиві відомості або підроблені документи;
- 2) якщо особа протягом одного року до дня подання звернення притягалася до відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України, незаконне переправлення осіб через державний кордон України, контрабанду або порушення митних правил, пов'язаних з переміщенням товарів або транспортних засобів поза митним контролем чи з приховуванням від митного контролю;

3) якщо особі заборонено в'їзд в Україну чи в іноземця або особи без громадянства відсутні законні підстави для перебування в Україні;

4) в інтересах забезпечення національної безпеки України, охорони громадського порядку, боротьби з організованою злочинністю, злочинною спільнотою або злочинною організацією чи поширенням злочинного впливу;

5) в інтересах забезпечення охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України та інших осіб, які проживають в Україні;

6) якщо особа понад 90 днів відсутня за визначеним місцем проживання або змінила його;

7) у разі звільнення з підприємства, установи, організації особи, якій надано дозвіл на перебування як їх працівнику;

8) за зверненням особи, якій надається дозвіл [9, ч. 6 ст. 24].

Суттєве значення для протидії правопорушенням на державному кордоні має врахування попередньої протиправної діяльності особи при наданні їй дозволу (п. 2 ч. 5 нової редакції ст. 24 Закону України «Про державний кордон України») [9]. Однак вважаємо, що необхідно диференціювати право на отримання дозволу залежно від того, яке саме правопорушення було вчинено – адміністративне чи кримінальне. І, залишивши положення щодо заборони на отримання дозволу упродовж року для осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, визначити заборону на отримання дозволу для осіб, які мають судимість за незаконне перетинання державного кордону України, незаконне переправлення осіб через державний кордон України або контрабанду.

Отже, наразі підстави для надання дозволу ДПСУ на в'їзд, перебування, проживання і пропуск у прикордонну смугу конкретизовані і зменшують обсяг дискреційних повноважень, зміст яких є складним у теоретичному та практичному сенсі. Разом з тим конкретизація таких підстав дозволяє особі захищати свої права, та є гарантією їх дотримання у прикордонній смузі. У теорії права, зазначає І. Ф. Корж, значення дискреції є фундаментальною проблемою щодо правової свободи в діях представників публічної влади, проблемою щодо унеможливлення вияву нормотворчого свавілля з їхнього боку [17, с. 42–49].

У зв'язку із деталізацією дозвільних повноважень ДПСУ потрібно внести зміни до статті 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» «Права Державної прикордонної служби України» із зазначенням права *«надавати дозвіл на в'їзд, перебування, проживання, провадження робіт і пропуск у прикордонну смугу»*.

У разі отримання відмови у наданні дозволу особа має право оскаржити рішення протягом 10 робочих днів з дня його прийняття до органу ДПСУ вищого рівня або до адміністративного суду за місцем розташування відповідного органу [9, ч. 6 ст. 24].

З 29 жовтня 2019 року для забезпечення виконання завдань органам (військовим частинам) ДПСУ уздовж всієї протяжності державного кордону ДПСУ були надані в постійне користування земельні ділянки шириною 30–50 метрів уздовж лінії державного кордону на суші, по берегу української частини прикордонної річки, озера або іншої водойми [9, п. 3]. А у змінах до законодавства від 24 лютого 2023 року щодо захисту державного кордону

передбачено додаткове встановлення обмежень уздовж лінії державного кордону з республікою білорусь і російською федерацією – до двох кілометрів. Таке рішення обґрунтоване забезпеченням національної безпеки і оборони, дотримання режиму державного кордону. Ширина прикордонної смуги змінюється, зважаючи на безпекову складову загрозового напрямку [18].

У межах зазначених ділянок Кабінет Міністрів України має встановити **спеціальний прикордонний режим** щодо заборони вільного в'їзду, перебування, проживання, пересування осіб і провадження робіт, які не пов'язані з обороною чи охороною державного кордону України [9, п. 4.3]. Хоча поняття «спеціальний прикордонний режим» у чинному законодавстві не визначено.

У Проект постанови КМУ передбачено установити спеціальний прикордонний режим та заборонити вільний в'їзд, перебування, проживання, пересування осіб і провадження робіт, не пов'язаних з обороною чи охороною державного кордону України в межах земельних ділянок шириною 30–50 метрів уздовж лінії державного кордону на суші, по берегу української частини прикордонної річки, озера або іншої водойми, а вздовж лінії державного кордону України з російською федерацією і республікою білорусь – шириною до 2 кілометрів, які надано в постійне користування військовим частинам ДПСУ [15, п. 2-1].

Проект постанови КМУ деталізує, що громадянам України, іноземцям та особам без громадянства пересування та проживання у прикордонній смузі дозволяється за наявності відповідного дозволу ДПСУ та документів, що посвідчують їх особу [15, п. 7], у контрольованому прикордонному районі, – на підставі документів, що посвідчують їх особу [15, п. 8].

Водночас законодавець не розглядає спеціальний правовий режим як окремий вид правового режиму перебування осіб на певній території, а визначає його як різновид прикордонного режиму. Адже Законом України «Про державний кордон України» ці поняття вживаються одночасно щодо правил, які встановлюються у прикордонній смузі [5, ч. 3 ст. 22 та ч. 1 ст. 23].

Висновки. Отже, тенденції правового регулювання правопорядку у прикордонній смузі свідчать про підпорядкування правових та організаційних процесів інтересам прикордонної та воєнної безпеки. Водночас обмеження, які застосовуються щодо порядку в'їзду, перебування, проживання та пересування осіб, не пов'язаних з обороною чи охороною державного кордону України у прикордонній смузі, безпосередньо стосуються дотримання прав громадян України, іноземців та осіб без громадянства на свободу пересування та вільний вибір місця проживання, гарантованих Конституцією України. У свою чергу законодавством встановлено, що діяльність ДПСУ провадиться на основі дотримання прав і свобод людини і громадянина. Неправомірне обмеження прав і свобод людини неприпустиме і тягне за собою відповідальність згідно із законом [19, ст. 5].

У зв'язку з цим законодавчі зміни щодо захисту державного кордону України та удосконалення підзаконних нормативно-правових актів у цій сфері є одним із важливих кроків щодо протидії порушенням прав і свобод людини і громадянина ДПСУ під час реалізації її функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://surl.li/gdyl>.
2. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11 грудня 2003 року. URL: <http://surl.li/jlbcz>
3. Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан : постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1455. URL: <http://surl.li/blbye>.

4. Порядок тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, та їх повернення за місцем постійного проживання (перебування), а в разі виїзду за межі України – в Україну : постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2023 р. № 546. URL: <http://surl.li/jlbdtd>.
5. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
6. Степанова Ю. П. Види кримінальних правопорушень, протидія яким здійснюється Державною прикордонною службою України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2022. № 3. С. 249–255.
7. Калюжний Р. А., Кушнір І. П. Правове забезпечення взаємодії публічної адміністрації у прикордонній сфері : монографія. Київ : «МП Леся», 2015. 224 с.
8. Кохановська О. В. Проблеми реалізації права на свободу пересування в Україні і практика Європейського суду. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 157–163.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України : Закон України від 24.02.2023 р. URL: <http://surl.li/jlbem>.
10. Про прикордонний режим : постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147. URL: <http://surl.li/ajtoc>.
11. Конституція України. Науково-практичний коментар 2-ге вид., переробл. і допов. / [редкол.: В. Я. Тацій, О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш та ін]. Харків : Право, 2011. 1128 с.
12. Голубка І. І. Конституційні права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правовий аналіз : дис. кан. юрид. наук. Ужгород, 2016. С. 240.
13. Кушнір І. П. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України: теоретичні та організаційні аспекти : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук Р. М. Ляшука. Хмельницький. Вид-во: ПП «Монускрипт», 2020. 528 с.
14. Миколаєнко Ю. І. Теоретико-правові засади реалізації прав людини на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : дис. кан. юрид. наук. Київ, 2019. С. 250.
15. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147». URL: <http://surl.li/jgqfg>.
16. Спільний звіт ДПСУ та Головного інспекторату Прикордонної поліції Республіки Молдова «Про загрози прикордонній безпеці на українсько-молдовській ділянці державного кордону у 2022 році та тенденції їх розвитку у 2023 році». Окреме видання.
17. Корж І. Ф. Правові основи обмеження конституційних прав і свобод людини в Україні. *Інформація і право*. 2023. № 2(45).
18. У ДПСУ розповіли, навіщо розширюють до двох кілометрів смугу на кордоні з рф та білоруссю. *Українформ*. URL: <http://surl.li/jlbfo>.
19. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.